

Марица Шљукић
Филозофски факултет
Универзитет у Новом Саду

ОРГАНИЗАЦИЈА РАДА У ТРАНЗИЦИЈИ

Божо Милошевић: *Организација рада у глобалној транзицији*
(Прилози Социолошкој организације). Београд: Филип Вишњић / Просвета,
2013, стр. 244.

Као резултат дугогодишњег студиозног бављења проблемима из сфере рада, појавила се почетком 2013. године нова књига Боже Милошевића, *Организација рада у глобалној транзицији*. Реч је о социолошкој студији у којој се, као што у претходним напоменама истиче аутор, анализирају и образлажу промене у организовању рада које настају под утицајем савремених глобалних (глобализацијских) процеса и у којој се тематизују актуелни проблеми социологије организације, упоредо са њеним ранијим сазнајним достигнућима.

Специфичне проблеме организовања рада, као и њихова релевантна научна (не само социолошка) сагледавања, аутор критички анализира у два поглавља, а целокупну анализу на крају сажима у један посебно интересантан и, могло би се рећи, неуобичајен закључни сажетак.

Први део књиге аутор је посветио организацији рада и друштвеним променама. Пре систематичне и исцрпне анализе два историјски препознатљива типа организација, разматра се социолошки допринос разумевању организовања рада. Ова својеврсна рефлексија је у функцији указивања на могућности, односно домете савремене социологије организације и њоме се на експлицитан начин истичу основне карактеристике социолошког приступа наведеном проблему. У тексту који потом следи образлажу се особености организације рада на селу, а потом и особености бирократских организација, преовлађујућих у индустријском начину обраде добара у капитализму.

Анализирајући Вукосављевићеву теоријску визију организације рада на селу, аутор указује и на извесне транзицијске и трансформацијске особености у оквирима традиционалних, стагнантних друштава. Са те основе сагледава се мање или више стихијна трансформација пољопривреде и њено прожимање индустријским достигнућима што је резултирало променама у организовању сељаковог рада. Са тржишном привредом и развијеним комуникацијама село се све више „глобализује“, али упркос томе, сељаков однос према раду могуће је развијати у складу са тим процесима. Управо је то она

особеност рада коју би, према мишљењу аутора, требало да уважавају тзв. постсоцијалистичка друштва са посебном пажњом. У даљем тексту посвећеном организацији сељаковог рада долази до изражаја апликативна димензија социологије и то кроз извесне препоруке аутора које су резултат богатог теоријског знања и непосредних емпиријских увида.

Настојећи да укаже на трансформацијске потенцијале индустријског начина рада и организације рада у предузећу, аутор обликује исцрпан, „разгранат“ и систематичан преглед различитих научних становишта и критички сагледава релевантна истраживања, са посебним нагласком на расположеност друштвене и техничке стране рада. У тим оквирима се одређује појам предузећа и указује на карактеристике социолошког приступа његовом проучавању.

Упоредно - историјска анализа наведена два организациона типа, омогућила је аутору садржајнији приступ сагледавању трансформационих капацитета модерних организација. Таквим начином анализе, аутор је указао на стварне и пожељне могућности настанка и одрживог развитка нерутинских организација у савременој глобализацијској транзицији друштава, као трећег потенцијалног типа организовања рада.

Посебно потпоглавље у првом делу књиге, посвећено је разматрању особености организационог управљања, односно менаџмента. У овом делу текста, преко критичког сагледавања карактеристика кибернетско-системског и социолошког приступа управљању, аутор испитује могућности менаџмента у друштвима постсоцијалистичке транзиције. Осим тога, анализира се и концепт еко-менаџмента, такође у контексту процеса транзиције, што је својеврстан допринос аутора актуелним и све бројнијим дискусијама о особеностима одрживог развоја и предусловима за такав тип (одрживог) друштва.

У другом делу књиге се кроз разматрање четири посебне групе проблема анализирају социокултурне вредности у сфери рада, као и међуутицај тих вредности и организационе трансформације у глобализацији. Прву групу проблема којој аутор посвећује пажњу чине промене квалитета живота актера рада у модерним организацијама и карактеристике вредновања рада у друштву. Преко анализе утицаја глобализацијске транзиције на актере рада у организацијама, аутор сагледава промене до којих долази у вредновању рада од стране актера, али и промене које утичу на квалитет њиховог живота. У тим оквирима се „разоткривају“ особености „етике рада“ (социокултурног аскетизма) и дехуманизације рада у модерним организацијама и анализирају чиниоци који су утицали на „хедонизацију рада“ (и социокултурни хедонизам) у модерним друштвима. Са тог полазишта, аутор констатује следеће: као што је „етика рада“ припремила свеопшту рационализацију и инструментализацију сфере рада и целокупног друштвеног живота, тако и „хедонизација рада“ условљава, не само продужетак његове инструментализације, већ и „бекство“ од тегобне свакодневнице у све разноврсније облике (отуђене) забаве и разбигриге (стр.131). На истом месту, аутор бележи да се „трансформација организација рада у процесима глобализације више одвија под утицајем доминантне (новолибералне)

идеологије, коју шире економске елите модерних друштава, него под утицајем потреба и вредносних аспирација свих актера у сфери рада“.

Наведена констатација уводи у прегледну и посебно структурисану анализу друге групе проблема, односно анализу утицаја новолибералне идеологије на трансформацију организација рада у процесима глобализације. У овом делу текста, аутор се бави особеностима глобализације и новолиберализма и анализира трансформације организација рада под утицајем новолибералне идеологије глобализације, са посебним аналитичким освртом на карактеристике пост-социјалистичког новолиберализма у организовању рада. Пажња је посвећена разматрању процеса преобликовања организација рада, као и анализи новијих сложенијих облика организација, као што су кластери, стратегијске алијансе и „организације високог учинка“. У фокусу интересовања аутора нашао се и концепт „виртуелне организације“ који се кроз преглед различитих становишта посебно преиспитује и на послетку преформулише у концепт виртуелног начина пословања, као адекватнији и научно релевантнији. Уз анализу структуралног преобликовања организација рада, сагледавају се и процеси преобликовања тржишта радне снаге, као и настанак нових организационих облика за запошљавање, који се понекад називају „нове гилде“. Разматрајући пост-социјалистичко трансформисање сфере рада, аутор наводи следеће: економске елите у друштвима пост-социјалистичке транзиције готово без изузетка су постепено усвајале оне вредности идеологије „слободног тржишта“ које нису доводиле у питање њихове стечене позиције у условима изразито хаотичних транзицијских процеса. Па, ипак, бар и „начелно“ прихватање правила тржишног пословања и, с њима у вези, правила демократског поретка, утицало је на предузимање почетних корака у „преструктурисању“ и „преобликовању“ начина организовања рада и „редизајнирању“ организација рада (стр. 155).

Наведене промене су, према запажању аутора, у већини пост-социјалистичких друштава условиле једну врло неповољну последицу која се огледа у наглом повећању незапослености, што се у овом делу рада сагледава као трећа група проблема. У функцији прецизнијег и детаљнијег представљања карактеристика трансформације система запошљавања у процесима глобализације, компаративним приступом се анализирају стари и нови систем запошљавања. Након ове анализе постаје јасно да је суштина промене у овој сфери заправо у померању из позиције релативно сигурног посла у организацији ка позицији усамљеног појединца на тржишту рада. Аргументе за ову констатацију аутор црпи из различитих емпиријских увида и релевантних теоријских разматрања. Са тих позиција сагледавају се (не)могућност и (не)моћ синдиката, као и карактеристике нових, алтернативних организација (за запошљавање, као и за заступање интереса различитих група (не)запослених) које постепено преузимају неке од традиционалних функција синдиката. На трагу Церемија Рифкина, анализирају се и процеси секторског померања радне снаге, као још једне особености трансформације рада. Настојећи да што свеобухватније анализира чиниоце које утичу на извесније и брже укључивање актера у процес организованог рада, аутор долази до концепта

„социокултурног капитала“ и примећује следеће: у земљама и (њиховим) регијама, које су богатије „социјалним капиталом“, лакше и успешније се успостављају односи између великих и малих предузећа, образовних и економских организација, запослених и послодаваца; речју успешније се остварују односи који су засновани на узајамној сарадњи и користи (стр.173). Осим тога, аутор истиче и значај социјалних вештина, које се често називају и „меким вештинама“ у процесу укључивања у сферу рада, што је приметио и у свом ранијем емпиријском социолошком истраживању техничког стваралаштва радника, где је забележио да већи ниво умећа (и вештина) утиче на већи ниво поверења између актера у раду, што олакшава примену разних „иновативних“ организационих облика.

На самом крају дугог дела књиге, налази се анализа могућности „онаучавања“ рада организација у транзицији, а у сврху прецизирања карактеристика релације између организационе моћи и друштвеног прогреса. Ову групу проблема, аутор такође посебно структурише. У анализи се полази од приступа разумевању појма „онаучавање“, преко сагледавања особености друштвеног прогреса и моћи практичнотехничког знања у глобализацијској транзицији рада организација, до разматрања сучељавања организацијске и фактичке моћи у процесу рада, где посебно место заузима критички осврт на Луманово системско гледиште. Нарочито је, у овом контексту, значајан критички однос аутора према идеолошкој парадигми научно-техничке револуције (НТР).

Исцрпну и „згуснуту“ анализу организација рада у глобалној транзицији, аутор завршава посебно обликованим закључним сажетком, у коме се на систематичан начин сажима обимна и вишеслојна аргументација разматрана у (представљена) два дела студије. Кроз особену структуру овог сажетка, аутор нас још једном подсећа на сложеност и противречност низа чинилаца који у оквиру глобализацијске транзиције утичу на преструктурисање организација рада, али и указује на изазовност овог проблема за социологију организације. Та изазовност се манифестује двојако. Са једне стране она подстиче потребу да се наведени проблем свеобухватно социолошки сагледа, јер су једностране (техноекономске) анализе недовољне да се досегне и проучи његова комплексност. Са друге стране, овај проблем је за социологију организације изазован и у рефлексивном смислу, односно у смислу преиспитивања досадашњих сазнајних доприноса (одговора) ове развијене социолошке дисциплине.

Посебна вредност приказане студије налази се у хармоничном обједињавању све три функције социологије: сазнајне, професионално-практичне и хуманистичко-еманципаторске. Обимна аргументација (теоријска и емпиријска), уз генетички и компаративни приступ омогућава свеобухватно сагледавање сложеног процеса трансформације организација рада у контексту глобализације, а вишеслојна анализа (од микро до макро нивоа) упућује, између осталог, и на многобројне етичке дилеме. У оквиру посебног потпоглавља „Социолог у организацији рада (предузећу)“ долази до изражаја извесна могућност примене социолошких сазнања у делатности социолога у

организацијама рада, која може бити окренута према унутрашњим, али и према спољашњим потребама организације.

Приказана студија Боже Милошевића није лака за читање. Карактеришу је језгровит језик и комплексне реченице које захтевају максималну пажњу. То, међутим, само говори о социолошкој „озбиљности“ аутора и опомиње читаоца да се о тешким и сложеним проблемима не може површно и поједностављено писати.

Студија *Организација рада у глобалној транзицији*, представља један од најзначајнијих доприноса (социолошком) сагледавању карактеристика организација рада у транзиционим (трансформационим) процесима и као таква је корисна не само за социологе, него и за све оне који су у професионалном смислу везани за организацију.

У Новом Саду, 23. 06. 2013.